

Storisen norsk Okkupasjonshistorie, 201

Guliset fra år null

Det er et sammenfall så fantastisk at det ser ut som én tanke: Den jødiske verdenskongress presenterer sitt krav om oppgjør for konfiskasjonene av jøders formuer i Norge i 1942 akkurat på det tidspunkt da den norske stat stiller seg bak erstatningskravet etter Bouchikhi-drapet i 1973.

Sammenfallet gikk til fulle opp for Stortingets utenrikskomité da den på sin reisetil Israel tidlig i januar opplevde at de to sakene ble tett forbundet i israelske media. Norge, het det der, som nå krever oppgjør for et forvekslingsuhell i agentkrigen mellom Mossad og Hamas, har selv gjennom 50 år misligholdt sine forpliktelser overfor gjenlevende jøder etter annen verdenskrig. Hvem er da disse nordmennene som kommer her og krever oss?

«Vi er ingen morderstat,» sa statsminister Peres da han avsto det norske erstatningskravet. Underforstått: Men det var dere! Deres Quisling-regime myrdet våre landsmenn og har seinere holdt tilbake de jødiske formuene som ble beslaglagt! I israelsk opinion, som i verden ellers, veier selvsagt påstanden om det manglende oppgjør med den mørkeste av fortider mye, mye tyngre enn et enkelt drap fra terrorkrigsdager.

Ikke rart da at norske politikere og redaktører forskrekket vendte seg mot historikerne og spurte: hvorfor har dere ikke fortalt oss dette før? Lederkribentene brukte til dels harde ord. Per-Kristian Foss gikk så langt som til å si at han fant det forstemmende at norske historikere har neglisjert et så vesentlig emne. Igjen underforstått: Se, hvilken pinlig situasjon dette fører oss opp i!

Og det er sant at saken synes pinlig. Berømmelsen fra Oslo 1- og Oslo 2-avtalene truer med å forspilles i denne uventede retur til år null i de norske jøders historie – deportasjonene høsten 1942, med tilhørende konfiskasjon av all eiendom til fordel for NS-staten.

Men historikerne kan man vel ikke akkurat skyld på.

Storingsrepresentantene kan gå til Stortingstidende og lese den lov de vedtok i desember 1946 om tilbakeføring til rette eier av verdier konfiskert av NS-staten under okkupasjonen. Denne loven gir enhver som fikk sine verdier beslaglagt – og de var mange, langt flere enn jødene – rett til å kreve dem tilbake uten vederlag og uten hensyn til (den seinere) besitterens gode tros. Namsrettene ble pålagt å tilbakeføre alle beslaglagte eiendommer, mens det nyopprettede Tilbakeføringskontoret skulle hjelpe enhver eier som meldte seg å finne sine verdier.

Det er vel ikke mange som i ettertid har trodd at landets lens- og namsmenn systematisk diskriminerte jødene under den omfattende tilbakeføringen som fant sted etter krigen. Noen få belegg i denne retning, trukket fram av journalist Bjørn Westlie i hans for øvrig meget fortjenstfulle reportasjer om saken i Dagens Næringsliv mai 1995, kan synes

DEPORTASJONEN: Norske jøder deporteres med slaveskipet «Donau» fra Oslo havn 26. november 1942. Bildet er tatt av Georg W. Fossom.

JØDEHETS: Hetsen mot jødene var sterk også i Norge under 2. verdenskrig. Arkivfoto: NTB

AHMED BOUCHIKHI: Utsatt for forvekslingsuhell.

SHIMON PERES: «Vi er ingen morderstat.»

noe ufullstendig. Vi får i alle fall se hva Justisdepartementet kommer til i sin granskning.

Som et utgangspunkt gjelder imidlertid at den norske stat, i likhet med andre vestlige stater, ikke erkjente noe generelt erstatningsansvar for skader og tap påført landets borgere av krigen. Billighetserstatninger ble selvfølgelig gitt, det moralske ansvar erkjent. Men det var ingen automatikk i at verdier som gikk tapt, skulle erstattes fullt ut av staten – enda så rart det kan høres for oss i dag. Mangfoldige var de som fremmet slike krav, men fikk dem avkortet – eller avslått. Det sier seg selv at etter fem års okkupasjon og krig ble henvendelsenes antall legio, hva enhver kan konstatere av Stortingstidendes registerbind for årene 1945–50.

Dessuten har historikerne slett ikke tid. Flere bøker og hovedoppgaver om jødene under krigen foreligger. Men først og fremst er vi så heldige å ha et omfattende faglig standardverk i Oskar Mendelsohns monumentale «Jødernes historie i Norge», der bind 2 omhandler okkupasjonen og rettsoppgjøret.

I dette verket fra 1986 kan Foss og andre lese hvordan rettsoppgjøret vurderte dem som under NS-styrets tok hånd om de deporterte jøders verdier – det såkalte likvidasjonsstyret og dets hjelpere. De ble til dels strengt straffet, uansett om de var NS-medlemmer eller ikke. Å skje seg på jødernes tragedie, for eksempel ved å slå til seg bosted eller innbo til underpris, ble i høyeste grad ansett som straffbart. Domstolene tok såviss ikke lett på dette, ifølge

Mendelsohn. Det står ikke ett ord i det offisielle jødiske historieverk som antyder kritikk, verken av oppgjøret eller av måten tilbakeføringen foregikk på.

Men når Den jødiske verdenskongress i dag går til aksjon fra Jerusalem, bygger den ikke på Mendelsohns eller andre historikers arbeid. Kongressen støtter seg åpenbart til en oppdramatisert lesing av Westlies reportasjer, som har gått igjen i flere jødiske aviser gjennom året 1995. Jeg kjenner til to fra USA: reportasjen «Norway Probes Crimes of the Quisling Regime» av Jonathan Mahler i Forward 21. juli, og et lengre intervju med Elan Steinberg, direktør i Den jødiske verdenskongress, trykt bl.a. i JTA News Bulletin 24. juli. Disse artiklene, med sin «sjokkerende» og «brutalt avslørende» vinkling, gir versjoner av jødernes historie i Norge som ingen historiker vil undertegne, og som i alle fall er Mendelsohn fremmed.

Men at de har skaket opp den jødiske opinion i USA, og spredt det synspunkt at hvem som helst ustraffet kunne skje seg på jødernes skjebne i Norge, er ikke tvilsomt. At dette synspunkt igjen ligger under Verdenskongressens framstøt fra Jerusalem denne uka, synes åpenbart. Oslo null slår tilbake mot Oslo 1 og Oslo 2, og det så det rykker i verdensopinionen.

At tidspunktet sammenfaller med Bouchikhi-saken, beror likevel på en tilfeldighet. Aksjonen mot Norge er bare en av flere, for Den jødiske verdenskongressen har gjennom lengre tid forberedt erstatningskrav mot en rekke euro-

peiske land samtidig.

Uflaks for Norge – igjen. For hvem ville vel i det nærsyn-

te 1996 trodd at et drap fra 1973 kunne overskygges av en tragedie fra 1942?

109481